Oulu-lehti 20.9.1973

Panu

Muoses, Suuri Kaarlo Kolumpo ja Lutherus

"Maailman wanhimmista tapauksista tietään aiwan wähän, ja sekin wähä ei ole päälleluotettawaa".

Näin 1847, näin — 1973.

Eräänä kauniina kesäpäivänä minulla oli tilaisuus pitkästä aikaa tehdä löytöretki kirjojen maailmaan. Kävin läpi läjän veden ja lian tuhrimia kirjoja ja lehtisiä, joiden kaiken irtaimen, paitsi irronneet lehdet, pölytin taivaan tuuliin. Taivasalta olin tämän aarteeni pelastanutkin. Tällainen vanha pölyttäminen on aina jännittävää, minut valtaa sellaisissa tilanteissa suorastaan jonkinlainen löytämisen himo.

Alkusitaatti on teoksesta Yhteinen Historia kansa-koulujen tarpeeksi. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia./9 Osa./Helsingissä, 1847./Pränätätty J. Simeliuksen perillisten tykönä. Kirjasta voisi kirjoittaa alakerran, yliön, neliön, minkä hyvänsä tutkielman. Ah, mikä suomen kieli! Kirjoittaja tuntuu vakaasti pyrkineen aitosuomalaiseen, kansanomaiseen, perisuomalaiseen ilmaisuun: Mahonetti, Lutherus, Suuri Kaarlo, Kolumpo, Suuri Pietari, Washinktoni ja Rankliini. "Kolumpo löytää kolmannella reissullansa. . ." Jopa sukunimetkin näyttää muutetun valmiiksi siihen muotoon, johon ne suomenkielisten suussa kuitenkin vääntyisivät. "Niinkuin ukkosen johdattajan keksiä on hän myös kuulusa", sanotaan Franklinista, "alkujansa työmies kirjanpräntissä". Liekö suomennoksessa vielä kaikuja myös suuresta kielitaistelusta: savon kieli vastaan länsimurteet. Mooses on joka tapauksessa Muoses ja Sokrates Suokrates. Kääntäjä, johon palaan, oli kyllä itse Paltamon poikia.

Silmään sattui äskettäin US:sta pätkä keskustelusta "Kääntämisen ihanuus ja kurjuus". Kirjoittaja (V.Penttinen) toteaa, että esim. Ranskan kuninkaiden nimet on Suomessa tapana korvata tietyllä vastineilla, esim. Charlemagne (em. Suuri Kaarlo) on Kaarle Suuri eikä Iso Kalle. Japanin keisareita ei kuitenkaan käännetä. Rajan vetäminen lie vaikeaa, mutta kai me sitten ruotsalaisetkin "suomennamme", vaikkei se minusta enää välttämätöntä olisi. Missään tapauksessa ei Suomen ruotsinkielisiä etunimiä pidä suomentaa, paitsi jos tietää, että jotain Johan Vilhelmiä kutsuttiin Snelmannin Janneksi. Historiaa selaillessani mietiskelin, miksi sen kieli tuntui paikoittain tutulta. Sitten muistin Litzeliuksen Suomalaiset Tieto-Sanomat, suuriruhtinaskunnan ensimmäisen sanomalehden 1775/1776: "Hänen Kuninkaallisen Majestetinsä Armollisesta Huolenpidosta on Tukkiholmasa yxi Isänmaata hyödyttäwä Seura, toimitettu". "Se on epäilemättä tietty, että tämä Suomen Maa on ollut autia ja korwellinen erämaa. . ."

Tämä historia nojaa tietenkin Raamattuun. Suomennos on suoraan Pipliasta: "Alussa loi Jumala taiwaan ja maan, ja maa oli autio ja tyhjä. . ." Kirjahyllyjäni äskettäin järjestellessäni tulin avanneeksi harmaan opuksen, joka osoittautui maailmanhistoriaksi sekin: Lärobok i Verdshistorien. Kun sen johdannon 1. luku ensimmäisistä ihmisistä alkaa samantapaisin Mooseksen ensimmäisen kirjan referoinnein ja siteerauksin kuin myös Yhteinen Historia, luulin ensin, että jälkimmäinen on Verdshistorien jäljittelevä suomennos. Tämä ruotsinkielinen opus on kuitenkin painettu 1852. Kysymyksessä on kuuluisan tohtori G. Weberin, Heidelbergin professorin, teos, jonka Gustaf Thomée on kääntänyt "på svenska". Alkuperäistä saksankielistä historiaa kääntäjämme sensijaan on hyvinkin voinut tutkia.

Suomentaja on K. AEjmelaeus, Läänin-Prowasti. Tuntui tutulta tämä koukeroinen nimi, vuosilukukin tuntui sopivan.

Muistelin ja tarkistin, ja aivan oikein: Pyhäjoen äskettäin juhlineen emäseurakunnan kirkkoherrana oli viime vuosisadan jälkipuoliskolla Karl Carl-Fredrikinpka Aejmelaeus, syntynyt Paltamon papin poikana 1796, kuollut Pyhäjoen kirkkoherrana ja Kalajoen lääninrovastina 1870. Pyhäjoen kirkkoherraksi hänet nimitettiin 1859, mutta lääninrovastiksi hän oli kerinnyt jo isänsä jäljissä Paltamossa. Pyhäjoelta hän oli myös pappissäädyn jäsenenä v. 1863 ikimuistettavilla valtiopäivillä.

Tämän satakuntalaisen Aimän suvun yksi haara oli jo 1790 päätynyt Paltamoon ja vaikutti kolmen polven ja kolmen Kallen aikana Kainuussa ja Pohjois-Pohjanmaalla, kunnes "palasi" etelämmäs.
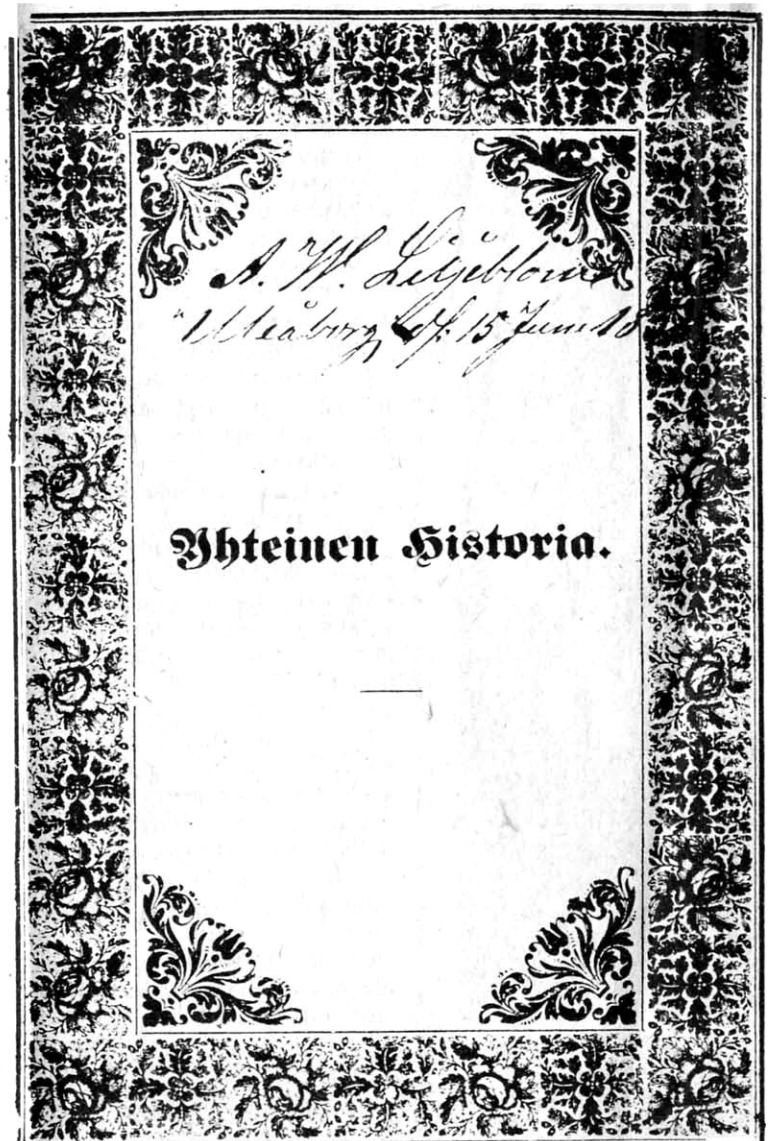
Bergholmin sukukirjan mukaan Paltamon lääninprovasti Karl Aejmelaeus on "painosta julaissut: Bredowin Yhteinen historia kansakoulujen tarpeeksi".